

ANT AKMENOS KRANTŲ

Fotografė, kurios gyvenimą gaubia paslaptis

Šių metų lapkričio 5 dieną sukanka 90 metų, kai Amžinybėn iškeliavo pirmoji Lietuvoje moteris fotografė Paulina Mongirdaitė. Ji pirmoji Palangoje įkūrė meninės fotografijos paviljoną, pirmoji įamžino Kretingos, Palangos ir, greičiausiai, Gargždų vietovaizdžius... Jos darbuose galime pamatyti ne tik pajūrį, architektūrą, bet ir žmones – jų nuotaikas, apyrangą, šukuosenas... Veikli ir energinga fotografė neapsiribojo vien paviljonu: su nuotraukų herojais išeidavo į priėangį, kiemą, gatves, fotografuoti vykdavo asmeniškai į namus, dvarus, miestelių apylinkes, pajūrį.

Apie 1885 m. į Palangą gyvenanti atvykusi Paulina Mongirdaitė pateko į kurorto gimimo įvykių sūkūrį: matė, kaip buvo statomi Tiškevičių rūmai, įrenginėjamas parkas, poilsiotojams pritaikomi paplūdimiai, Birutės kalno papėdėje įrengta Lurdo grota, centre pastatyta mūrinė sinagoga bei nauja neogotikinė katalikų bažnyčia.

Lankydamosi Kretingoje Paulina įamžino visus pagrindinius miestelio objektus: Turgaus aikštę, cerkvę, dvaro rūmus, parką, gatves, pranciškonų vienuolyną, jo koridorius, katalikų bažnyčią bei jos interjerą. Į Kretingą fotografė ne kartą užsuko 1905–1911 m., kai buvo restauruojama katalikų bažnyčia.

Paulinos fotografijos – tarsi siekis per objektyvą atskleisti apylinkių žavesį, sustabdyti istorijos akimirka, tai pajūrio urbanistinio paveldo fiksacija.

Jos leistų atvirukų išliko nepaprastai daug, tačiau pačios fotografės asmenybė bei gyvenimo faktai apgaubti paslapties. Vartydami fotografų katalogus atrandame vos kelias skurdžias eilutes. Net pačios Paulinos portreto niekas niekada nėra matęs.

2015 m. švęsime fotografės 150-ąjį gimimo jubiliejų. Pagerbdama fotografės palikimą, daugelį metų archyvuose, muziejuose, privačiose kolekcijose, šeimos albumuose kruopščiai rinkau smulkiusias detales ir bandžiau lipdyti vientisą jos gyvenimo, veiklos istoriją. Truputėlį praskleisiu laiko šydą ir supažindinsiu skaitytojus su mažutėle dalele to, kas

sukaupta monografijoje.

Paulina Mongirdaitė buvo išpūdinga asmenybė: nepaprastai tvirtu charakterio, nebijanti naujovių, vilkinti sportinio stiliaus rūbus, bet tuo pačiu silpnos sveikatos, labai meniškos ir draugiškos

sielos. Kaimynai ir artimieji labai ją mylėjo, vadino sutrumpintu vardu – Pole.

Lenkijoje pavyko atrasti net kelis jos portretus, tad monografijos skaitytojai galės pamatyti, kaip atrodė toji paslaptingoji moteris.

Paauglystėje Paulina buvo auklėjama privačiame pensione, greičiausiai Lenkijoje. Tėvai – Kaino gubernijos bajorai Miečislovas ir Sofija Mongirdai. Paulina labai gerbė savo giminės šaknis, kurį laiką nuotraukas pasirašinėjo savo giminės herbo pavadinimu Wadwicz (Žuvys). Iki šiol buvo žinomi keturi–penki Paulinos Mongirdaitės nuotraukų ženklinimo variantai, šiuo metu jų pavyko atrasti dešimt. Ilgą laiką buvo žinomas tik vienas Paulinai Mongirdaitei priskirtinas fotografijų rinkinys „Kretynga“, o dabar jau yra žinomi šeši rinkiniai/albumėliai, identifiukuota net 13 Paulinos Mongirdaitės stiklo negatyvų. Daugelis jų žino kaip fotografę, tačiau vieni pirmųjų Paulinos leidinių buvo grafika.

Paulinos atvirukus bei jų idėjas perspausdino, kopijavo daug vėlesnių fotografų. Pavyzdžiui, I pasaulinio karo metu ir po jo Klaipėdos leidėjas Rob. Schmidt platino Kretingos panoramos nuo Pelėdos kalno atviruką, tačiau ši fotografija yra 26-ame Paulinos albumo „Kretynga“, sudaryto 1890 m., puslapyje. Tai seniausia žinoma Kretingos miesto nuotrauka, kurioje matome trijų maldos namų bokštus: kairėje – katalikų Viešpaties Apreiškimo Švenčiausiajai Mergelei Marijai

Pirmojo lietuviško spektaklio „Amerika pirtyje“ plakato nuotrauka su visais aktoriais buvo padaryta 1899 m. P. Mongirdaitės fotopaviljone Palangoje.

bažnyčios, centre – stačiatikių Šv. Vladimiro cerkvės, kairėje – Luteronų bažnyčios. Žinome, kad pastaroji bažnyčia sudegė 1889 metais, vadinasi, nuotrauka turėjo būti padaryta anksčiau.

Paulina aktyviai dalyvavo visuomeniniame gyvenime, rinko aukas Palangos bažnyčios statyboms, įamžino Kretingos bažnyčios kaitą restauravimo metu, reklamavo pajūrį užsienio spaudoje, 1911 m. Lvove pelnė sidabro medalį. Būtent Paulinos fotopaviljone 1899 m. buvo padaryta pirmojo lietuviško spektaklio „Amerika pirtyje“ plakato nuotrauka su visais aktoriais! Šiame spektaklyje vaidinio ir Paulinos pusbrolio, medicinos studentas Vladas Mongirdas. Spektaklio plakato atvirukas daugelį metų buvo siuntinėjamas kaip žinia apie lietuvių tautos atbudimą. Labai simboliška, kad, tikriausiai, paskutinė prieš mirtį padaryta Paulinos nuotrauka – tai „Teatralų grupė pas Vaineikius namuose“, užfiksuota švenčiant spektaklio 25 metų jubiliejų.

Daugelyje publikacijų rašoma, kad P. Mongirdaitė mirė apie 1916 metus. Ji buvo silpnos sveikatos, sirgo vėžiu, be to, vyko I pasaulinis karas – ne pačios palankiausios sąlygos fotografijos verslui. Tikriausiai dėl to fotografės darbų, sukurtų po 1915 metų, aptinkama labai mažai.

Palangos bažnyčios Mirties metrikų knygoje įrašyta: „1924 metais lapkričio 5 dieną Palango-

je mirė Paulina Mečislovo dukte Mongirdaitė, sirgusi vėžio liga, aprūpinta šv. Sakramentais. Netekejusi, 59 metų amžiaus, prisirašiusi prie Palangos valsčiaus, šios parapijos. Palaidojo klebonas kunigas Šniukšta lapkričio 7, Palangos parapijos kapuose“. Amžininkai teigė, kad Paulina Mongirdaitė palaidota Palangos kapinėse, netoli koplyčios.

Tai tik mažutė dalelė to, kuo norėtumsi su skaitytojais pasidalinti monografijos puslapiuose.

Tačiau liko ir dar neišaiškintų paslapčių: kada tiksliai ir kur ji gimė, nežinioje dingsta jos turto ir negatyvų likimas, Palangos kapinėse nepavyko atrasti Paulinos kapo (nors ten pat turėjo būti palaidotas jos tėvas, mama bei sesuo). Visiška paslaptis yra Paulinos vyresniojo brolio Jono likimas.

Ji visą savo gyvenimą atidavė fotografijai. Nesukūrė šeimos, neturėjo vaikų, tėvai ir sesuo buvo mirę, 1914 m. vaikaičiai (sesers vaikai) išvyko į Lenkiją ir Lietuvon daugiau niekada nebegrįžo.

Šiandien sustokime bent akimirka ir prisiminkime pajūrio krašto šviesuolę, nepaprastai drąsą, veiklią moterį, mirusią vienvėdeje.

P.S. Kelis knygos juodraščio lapus jau galima pavartyti internete http://issuu.com/jolantaklietkute/docs/knygos_maketo_juodras-tis_2014_10_21 arba tinklalapyje www.issuu.com/paieskoslaukelyje įvedus monografijos autorės pavardę.

Kad monografija išvystų pasaulį, spaustuvės darbams apmokėti reikia surinkti dar 27 tūkst. litų. Jei norite prisidėti prie pajūrio krašto paveldo išsaugojimo fotografijose – mielai priimsime Jūsų aukas:

Viešoji įstaiga Šv. Antano dienos centras, įm. k. 164249830
Sąsk. LT934010041800012285

DNB banke
Banko kodas 40100. SWIFT kodas: AGBL LT 2X
skiltyje „Mokėjimo paskirtis“ įrašyti „Knygai“

Jolanta KLIETKUTĖ

THEATER MOGUL IR IDIOTEATRAS PRISTATO

KOMEDIJĄ APIE SANTYKIUS, TRUNKANČIUS ILGIAU NEI MĖNESI!

PO 20 METŲ
(TEGYVUOJA VYTAUTASI)

REŽISIERIUS DAINIUS KAZLAUSKAS
AKTORIAI GABIJA JARAMINAITĖ-RYŠKUVIENĖ ir ANDRIUS BIALOBŽESKIS

LAPKRIČIO 19 D. 18 VAL.
KRETINGOS KULTŪROS CENTRE

Organizatoriai: IDIOTEATRAS
Bilietai: Kretingos kultūros centre ir www.tiketa.lt 1588

www.urviniszmogus.lt/po20metu

Dienos sentencija
Gamta apsupa žmogų tamsa ir verčia jį amžinai veržtis į šviesą.
J. V. GĖTĖ

„Švyturys“

Kretingos rajono laikraštis
Leidžiamas nuo 1944 m. gruodžio 25 d.,
nepriklausomas nuo 1990 m.
Steigėjas ir leidėjas UAB „Švyturio laikraštis“

„Švyturys“ vykdo Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo remiamą projektą „Ant Akmenos krantų“.

J. K. Chodkevičiaus g. 10, Kretinga, el. p.: svyturiolaikrastis@gmail.com, www.svyturio.info

Redaktorė
Laima Stonkuvienė
Tel.: 8 (445) 51205, mob. 8 615 78 316.

Korespondentai
Rasa Gedvilaitė
Tel. 8 (445) 51205

Fotografas
Gintautas Macius

Skelbimų ir reklamos skyrius:
Pardavimų vadybininkė
Aldona Grušienė
Tel./faksas: 8 (445) 51045;
mob. 8 605 19300;
Maketuotojas
Audrius Samulionis

Spausdino UAB „Vakarų spaustuvė“
Vytauto g. 161, Kretinga

Laikraštis leidžiamas du kartus per savaitę: trečiadieniais ir šeštadieniais.
Tiražas 3750 egz. per savaitę.

Už reklamos ir skelbimų turinį redakcija neatsako. Straipsnių autorių nuomonė gali nesutapti su redakcijos nuomone. Rankraščiai nereценzuojami ir negrąžinami.